

СТАНОВИЩЕ
за дисертацията

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРОФИЛИ И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА АПЕТИТА
ПРИ ЛИЦА С ХРАНИТЕЛНА АВЕРСИЯ И ЗАВИСИМОСТ ОТ ХРАНЕНОТО**

представена за защита с цел да се получи образователната и научна степен
ДОКТОР

Докторант: Велина Надарова Христова

Изготвил становището: доц. д-р Диана Циркова

Темата, която е избрала Велина Христова е в пресечната област на трите големи психологически дисциплини, свързани с клиничната практика – психопатологията, клиничната психология и психологията на здравето. Докторантът си поставя за цел да състави психологически профили на хора с хранителна аверсия и хранителна зависимост, чрез изследване на различни взаимовръзки между тези два вида поведение и подбрани психологически характеристики и разстройства. Темата на разработката е актуална и значима, тъй като засяга новите форми на хранителни разстройства, за които свидетелства клиниката и които са предмет на дискусии в наши дни. Изясняването на психологическите характеристики и извеждането на профили са от ключово значение за превенция на хранителните разстройства, тяхната адекватна оценка и лечение.

Трудът е в обем от 194 страници и изпълнява всички изисквания за подобен вид научна разработка. Състои се от една теоретична и две емпирични глави, литературен обзор и приложение. Използвани са 222 литературни източника на български и английски език. Докторантът е представил списък с пет публикации /три на български и 2 на английски език/ по темата на дисертацията в научни издания или представени на различни форуми .

Теоретичната част, основана на достатъчно богат литературен обзор е разгърната около няколко основни тези: изследване на хранителното поведение през призмата на развитийния модел; теорията за поведенческата предразположеност и апетита; концепцията за хранителната аверсия, видовете, крайностите в проявлението на този вид поведение; концепцията за хранителната зависимост и връзката ѝ с различни личностни характеристики и психологични състояния.

За постигането на основната цел на дисертационния труд са проведени емпирично изследване /глава 3/ и психологически експеримент /глава 4/.

В първото изследване са формулирани четири групи изследователски хипотези: за характеристиките на апетита; за хранителната аверсия; за хранителната зависимост; изследвана е и хипотеза за демографски различия. Първите три групи хипотези изследват връзките с личностните характеристики, с различните характеристики на апетита, с индекса на телесна маса, с безпокойството и obsесивно-компулсивното поведение. Задачите за проверяване на хипотезите са детайлизирани и адекватни на поставената цел и хипотези.

Използваните статистическите процедури, включващи набор от факторни анализи, корелационни анализи, t-тест и дисперсионен анализ, са съответни за използвания

методически инструментариум и проверка на хипотезите, а анализът на получените резултати е детайлен и убедителен. Изследвани са 321 респонденти.

Прави впечатление богатството на подбрения инструментариум. Емпиричното изследване включва 6 инструмента, като два от тях са напълно нови за България, а три са вече използвани, като от тях само два са адаптирани. Използвани са: въпросник върху хранителното поведение при възрастни (AEBQ – Adult Eating Behavior Questionnaire, 2016) измерва 8 характеристики на апетита; Скринингов тест за хранителното разстройство с избягване/ограничаване на хранителния прием (Nine Item Avoidant/Restrictive Food Intake disorder screen, NIAS, 2017), който измерва хранителната аверсия в нейните крайности, като разстройство, Йейлски въпросник за хранителната зависимост, модифицирана версия (Modified Yale Food Addiction Scale Version 2.0, YFAS, 2017), съответстващ на критериите за зависимост по DSM-IV; Кратка версия на международния въпросник за изследване на личността – (Mini-IPIP, International Personality Item Pool, 2006); Обсесивно-компулсивно въпросник – кратка ревизирана версия (OCI-R, 2002); Въпросник за безпокойствата, Щатски университет на Пенсилвания (PSWQ)

В психологическия експеримент целта е да се търсят още връзки между хранително поведение, способност да се правят връзки, локус на контрол и депресия, в допълнение на вече проведеното изследване. Към избрания инструментариум са добавени още три методики: „Разпознаване на взаимосвързани и независими сигнали“, „Тест за локализация на контрола“ и Въпросник на Бек за наличие на симптоми на депресия, кратка версия (Beck Depression Inventory Short Version – BDI-S). В тази част на изследването вземат участие 125 лица.

Двете изследвания дават възможност да бъдат обобщени взаимовръзки и да бъдат изведени профили на лица с хранителна аверсия и зависимост. Профилите включват равнище на личностни характеристики, характеристики на апетита, локус на контрол, и други, което би могло да се дефинира като равнище на клинични знаци, тъй като са включени обсесивно-компулсивното поведение, способност за реалистична преценка на взаимовръзки между събития и стимули, безпокойство и депресия/. Разликата между двата профила е най-отчетлива на равнището на „характеристики на апетита“ и „други“ /клиничните знаци/. Сравняването на двата профила, отново повдига въпроса, който е общ за цялостната структура на DSM-IV, дали хранителната аверсия, може да бъде обособена като отделна нозологична единица или тя е част от крайностите на нормата? И от друга страна дали крайните форми на хранителната аверсия не са част от вече описана патология?

В докторския труд могат да бъдат отбелязани следните приноси:

В областта на теоретичните идеи:

- Изложено е едно съвременно разбиране за хранителните проблеми и нарушения, връзките му с характеристиките на личността и социалната среда
- Очертава се пространство за дискусия, която в България все още не се е състояла – относно диагностичните критерии на съвременните психиатрични референтни наръчници.

В областта на психодиагностиката:

- Валидизирани са три нови инструмента и са проверени психометричните характеристики на още два инструмента, адаптирани в България върху юношеска извадка;
- На колегиалната психологическа общност са предложени три съвсем нови методики от периода 2016-2017, които могат да бъдат използвани в изследователска работа, като помощно средство при психодиагностика, оценка на психичното функциониране и конструиране на личностов профил, а така също и в медицинската практика при лечение на хранителни проблеми и разстройства;
- Част от инструментите /например „Скринингов тест за хранителното разстройство с избягване/ограничаване на хранителния прием“/, могат да бъдат използвани за превенция или ранна идентификация на хранителни разстройства, както и за идентификация на по-сериозна психична патология или начало на психотичен епизод.

В областта на психологията на здравето:

- Изработване на различни модели за здравословно хранене, основани на разграничаване между хранителното разстройство и хранителната аверсия като характеристика на апетита
- Изработване на специализирани програми за превенция на хранителната зависимост, затлъстяването и хранителното разстройство
- Програми за родители и специалисти, които имат интерес в областта.

В областта на преподавателската академична дейност:

- Дисертационният труд предполага изработването на модел за провеждане на семинарни и практически занятия в курсовете по „Медицинска психология“, „Психология на здравето“, „Клинична психология“.

Мнението ми за дисертационния труд е изцяло позитивно и въз основа на високите оценки, които давам за научните приноси, представени в дисертацията, предлагам на Велина Христова да се присъди образователната и научна степен ДОКТОР. Призовавам и останалите членове на Научното жури да гласуват за това предложение.

Дата:

20. 09. 2020

Изготвил становището:

/доц. д-р Диана Циркова/